

Folkeoplysning med bits & bytes.

Christian S. Nissen

Vi der er grå i toppen kan huske, læreren åbne den flade pakke fra Statens Filmcentral op og fumle smalfilmen på plads i filmapparatet. Gardinerne blev trukket for, lyset over tavlen slukket, og frem tonede - blandt fugtskjolder og fedtpletter på bagsiden af Euro-palandkortet - levende sort-hvide billeder fra den virkelige verden: Hestetrukne selvbindere og høstarbejdere på kornmarken, mælkens vej fra malkning til morgenbord, vilde dyr og glade missionærer i Afrika, sejrige danske frihedskæmpere med armbind og stenguns.

Selvom min lærer i folkeskolen kunne hekse med det levende ord, så rystelserne ved sammenstyrtningen af Jericos mure kunne mærkes i klasseværelsets gulvbrædder, så var de levende billeder for os, der endnu ikke kendte til fjernsyn og kun meget sjældent kom i biograf, en stor og mærkelig oplevelse.

Senere blev den slags sat mere i system. Statsradiofonien, som DR den gang hed, begyndte systematisk at sende skoleradio og -fjernsyn. Timer måtte flyttes i skoleskemaet, så de passede med sendetidspunktet. Det problem løste båndoptagerne og senere videooptagere. Amtsskolecentralerne blev senere vigtige knudepunkter i distributionen af "audio-visuelle undervisningsmidler", som det så teknokratisk kaldes.

I mange år spillede DR en vigtig rolle på hele dette felt. En undervisningsafdeling med særskilt bevilling fra undervisningsministeriet stod for en meget omfattende produktion af undervisningsudsendelser i radio og fjernsyn. I begyndelsen af 1980'erne "købte" undervisningsministeriet undervisningsprogrammer i DR for ca. 40 mio. kr. om året. Nogle år senere var det årlige køb sunket til 5 mio. kr. og i slutningen af 80'erne blev undervisningsafdelingen nedlagt og bortset fra enkelte undtagelser ophørte aktiviteten med undervisningsprogrammer næsten helt.

Der kan være flere forklaringer på denne udvikling. Politiske holdninger, et ændret pædagogisk sigte i skolerne, hvad ved jeg. Men som gammel lærer må jeg sige, at undervisningsprogrammer i radio og fjernsyn har en afgørende pædagogisk svaghed. Den at eleven ikke midt i forløbet kan række fingeren i vejret og bede om en anden og bedre forklaring på noget, der er svært at forstå. Der var tale om en meget bastant form for envejskommunikation. Læreren - altså programmets producent - kunne jo heller ikke løbende i undervisningsforløbet ved spørgsmål og iagttagelse afprøve, om eleverne kunne følge med og om de forstod programmet og fik udbytte af det.

Men nu står vi på tærsklen til et pædagogisk gennembrud på hele dette område. Internet, CD-rom, PC'ere i hjem og skole og på arbejdspladserne åbner op for helt nye digitale, interaktive undervisningssystemer, der kan skræddersyes til det uddannelsesfolk i mange år har talt og drømt om: Livslang, individuelt tilpasses uddannelse. Undervisningsministeriet har netop offentliggjort en plan for Informations- og kommunikationsteknologi i uddannelsessystemet. På en række skoler og uddannelsessteder arbejdes der med de nye perspektiver.

Og DR har - sammen med en lille håndfuld danske skoler og virksomheder taget fat, hvor vi slap i slutningen af 80'erne. På DR Online kan man på adressen "www.dr.dk/nav/undervis.htm" få en oversigt over nogle af de undervisningstiltag, der er sat i gang. Eksempelvis er DR i dette efterår, indenfor rammerne af "@bc-tv", begyndt at producere og udsende daglige undervisningsprogrammer på DR2 og DR1 kombineret med dertil hørende tjenester på DROnline og andre multimedieprodukter til folkeskoleområdet, fra børnehaveklasse til 10. klasse. Det sker i et 3-årigt samarbejde med Undervisningsministeriet. Emnerne har indtil nu været f.eks. miljø, natur/teknik, dansk, historie og samfundsfag. Kombinationen af fjernsynsprogrammer og Internet giver muligheder for den længe savnede tovejskommunikation - ja mere end det, for nu kan eleverne og deres lærere ude på skolerne også komme i direkte dialog med andre klasser over hele landet.

"DR Undervisning" er et andet nyt initiativ på ungdoms- og voksenundervisningsområdet. Her sendes der de fire første hverdage i ugen en række undervisningsprogrammer, der henvender sig til en bred vifte af målgrupper. Programmer der kan indgå som inspiration og støtte i kompetencegivende uddannelser, understøtte læring på det elementære niveau, eller henvender sig til dem der bare gerne vil vide noget mere. Også her vil der efter hånden blive gjort brug af de indlysende fordele Internettet har i en undervisningssammenhæng.

Hele dette arbejde er igangsat af en af DR's yngste afdelinger, "TV Åben", der som et af DR's kompetencecentre på undervisningsområdet har etableret et samarbejde med en række undervisningsinstitutioner og virksomheder inden for undervisningsmidler og multimedier. En anden afdeling, "DR Multimedia", har mange års erfaring med produktion og udgivelse af undervisningsmidler i tilknytning til DR's undervisningsprogrammer. Her er der i de seneste år - også med dygtige eksterne samarbejdspartner - gjort et stort arbejde med at sammenknytte brugen af radio, fjernsyn, CD-rom og Internet i undervisning. "Klima på nettet" og et projekt om Afrika er blot to eksempler.

Det eksterne samarbejdsnetværk er helt centralt for DR på undervisningsområdet. Dels har vi ikke muligheder for at finansiere den voldsomme aktivitetsstigning med licensmidler. Dels forudsætter det høje faglige ambitionsniveau, at vi finder sammen med de aller stærkeste og bedste kræfter i landet såvel på det pædagogiske som på det teknologiske område. Men vi er endnu kun ved begyndelsen.

Begyndelsen til hvad ? Lad mig drage en - måske lidt vovet parallel.

I min amerikanske lærebog i Europas økonomiske historie stod der ikke meget om Danmark. På de 792 sider i Heatons 'Economic History of Europe' er der kun spredte henvisninger. Lidt om vikingerne og stridighederne med hansestaterne. En meget kort omtale af stavnsbåndets ophævelse og udskiftningen af jorden.

Kun et enkelt emne beskrives mere udførligt over flere sider. Det er omlægningen af dansk landbrug i slutningen af forrige århundrede og andelsbevægelsens udvikling. Og midt i omtalen af baconeksport og smørproduktion er der pludselig et afsnit om Grundtvig og Kresten Kold og deres "people's high schools". Heaton beskriver folkehøjskolerne og den uddannelse som landbougdommer her fik som en afgørende drivkraft i den økonomiske, politiske og kulturelle omstilling i Danmark.

Vi står nu - godt hundrede år senere - i en lige så stor omstilling. Ikke "fra korn til bacon, smør og ost". Men fra masseproduktion af ting & sager, af maskiner og forbrugsgoder til udvikling af vidensindhold og bearbejdning af information. Fra industrisamfundet til videns- og informationsamfundet. En stadig mindre del af danske produkters pris afspejler omkostninger til råstoffer og selve den tekniske produktion, som i øvrigt nu ofte foregår i lande med langt lavere lønninger. Hvis vi i Danmark stadig vil være med, drejer det sig om mindre håndgribelige ting som f.eks. forskning, udvikling af produkter og informationssystemer, om design, rådgivning og markedsføring. Alt sammen noget, hvor produktets eller ydelsens vidensindhold er det afgørende for værditilvæksten.

Der er to afgørende forhold, som til sammen danne forudsætningerne for denne udvikling: De krav vi som lønmodtagere stiller og de forventninger vi har til et godt arbejde. Og arbejdsmarkedets behov for en ny slags undervisning og uddannelse.

Et meningsfyldt og udviklende arbejde.

HK's provokerende slogan "Vær solidarisk med dig selv" satte for nogle år siden tingerne på spidsen og indvarslede et tidehverv på arbejdsmarkedet. Flere undersøgelser af lønmodtagernes holdninger til deres arbejde tyder på, at det i fremtiden vil være mulighederne for at få et fagligt og menneskeligt udfordrende og udviklende arbejde, der er det afgørende for lønmodtagerne. Måske langt mere end ansættelsestryghed, løn og længere ferie.

Opfattelsen af forholdet mellem arbejdstid og fritid vil ændre sig. Jo mere ensformigt, kedeligt og opslidende arbejdet er, jo mere efterspørger man fritid. Ja - det er jo i virkeligheden skræmmende, at vi har vænnet os til at betegne den tid, vi er på arbejde som det modsatte af frihed. Fremtidens lønmodtagere vil efterspørge et spændende arbejde, hvor grænserne mellem arbejde og ikke-arbejde bliver mindre afgørende, og hvor arbejdet ikke nødvendigvis udføres for en enkelt arbejdsgiver eller på en bestemt virksomhedsadresse. Industriarbejderen bliver netværksarbejder.

Nye krav til uddannelsernes form og indhold.

Industrisamfundet har krævet en arbejdsstyrke, hvor mange er ensartet uddannede. En fælles grunduddannelse i folkeskolen kombineret med en specialuddannelse eller faglig erhvervsuddannelse i nogenlunde faste fagområder. Ovenpå har vi bygget et stort - i vid udstrækning offentligt finansieret - efteruddannelsesapparat, der giver mulighed for en opdatering af de faglige kundskaber. Der er snart ikke den gamle herregård eller det fordums sommerpensionat, der ikke er blevet til kursusjendom.

Informationssamfundet stiller større - men først og fremmest nogle nye - krav til uddannelse. Når masseproduktion bliver til individuelle, skræddersyede produkter og ydelser, så må uddannelsen også individualiseres. Så går det ikke alene med klasseundervisning. Når arbejdsprocesser og opgaver hele tiden - og med stadig større hast - udvikles og forandres, er det ikke nok at komme på et brush-up-kursus med års mellemrum. Det skal ske i en fortløbende, kontinuerlig proces integreret med det daglige arbejde. Og her kommer de traditionelle undervisningssystemer og -metoder til kort. Hold- og klasseundervisning bliver for stift og uhåndterligt, og alt for dyrt. Der er behov for en lige så radikal nytænkning af det danske uddannelsessystem, som den Grundtvig og Kresten Kold igangsatte for 150 år siden.

Den digitale undervisning.

Netop når disse nye krav til uddannelse melder sig, står vi med et pædagogisk redskab, der måske kan give helt nye muligheder: De nye integrerede informationssystemer vil med digitaliseringen af radio, fjernsyn, PC'er, CD-ROM, Internet osv. give mulighed for individuel, skræddersyet undervisning uafhængigt af tid og sted. Undervisning i tæt sammenhæng med de daglige arbejdsopgaver. Uddannelse, der ikke forudsætter institutionalisering i form af skoler og klasselokaler. Faglige og personlige udviklingsmuligheder uden at der skal søges om orlov.

Lad det være sagt med det samme, så der ikke opstår misforståelser. Selv nok så meget digitalisering vil aldrig kunne erstatte det levende ord eller den gudbenådede, entusiastiske lærer, der kan gøre den tyske grammatik til en fornøjelse. Og der vil sikkert også, digitalisering eller ej, stadig være plads bag katetret til de Sherfigske plageånder. Men digitale undervisningssystemer vil - i en rimelig kombination med den direkte menneskelige kontakt mellem lærer og elev - kunne så meget andet og mere.

Det vil blive muligt at undervise mange mennesker uafhængigt af tid og rum, altså når de har brug for det. Og selvom der er mange tusinder, der bruger det samme system, kan det - til forskel fra undervisningsprogrammer i radio og fjernsyn - tilpasses individuel brug, altså til mennesker med forskellige faglige og menneskelige forudsætninger. Det kan gøres interaktivt altså i en tovejskommunikation. Man kan indbygge opgaver, så eleven kan afprøve sin kunnen, og man kan give muligheder for supplerende information og viden. Og man kan først og fremmest gøre det mere levende, udfordrende og oplevelsesrigt.

Men er det nu noget, DR skal beskæftige sig med ? Er der blevet for meget trængsel og konkurrence inden for den gængse radio- og fjernsynsvirksomhed ? Er det af brødnid, som da Hedeselskabet ikke kunne finde mere hede at opdyrke og i stedet for kastede sig ud i at udrette slyngede åløb ?

For det første er det - som nævnt indledningsvist - ikke et nyt arbejdsfelt for DR. Gennem mange år har DR oparbejdet viden om og ekspertise i at bruge lyd og levende billeder i undervisningsammenhænge. For det andet ligger hele denne indsats fint i tråd med den kulturpolitiske og samfundsforpligtende rolle DR altid har haft både i den brede folkeoplysning og den mere fagorienterede undervisning. Hvis de nye digitale undervisningssystemer ikke skal forbeholdes den informationsstærke kulturelite og de veluddannede på A-holdet, vil netop DRs mangeårige arbejde med folkeoplysning kunne medvirke til en bredere forankring og en større udbredelse end de mere direkte brødnyttige initiativer, vi kan forvente på arbejdsmarkedet.

Dertil kommer, at DR råder over et enestående kommunikationsnet til hele den danske befolkning i form af fire radio- og to fjernsynskanaler, som allerede nu er - men især i den digitale fremtid vil blive - kombineret med Internettet. Hvis ikke DR, hvem skulle så tage den opgave op ?

Men DR kan og skal ikke gøre det alene. Opgaven er så stor og har så mange spændende udviklingsperspektiver, at der må et meget bredt samarbejde i gang. Der er brug for mange og sammensatte kompetencer over en bred front spændende fra kultur- og uddannelsesinstitutioner, danske IT- og multimedievirksomheder til erhvervsvirksomheder og arbejdsmarkedets parter.

Digital undervisning skal blive til mere end bits og bytes for computernørder og de hurtige drenge og piger med de flade mapper. Gribes det visionært an i et bredt samarbejde,

kan det måske blive til et nyt kapitel om dansk folkeoplysning i en udenlandsk lærebog om Europas økonomiske historie. Men mindre kan vel også gøre det.

Christian S. Nissen